



Yazar: (E)Tuğg.Dr.Oktay Bingöl

Suriye'ye Askeri Müdahale ve Bölgesel Savaş Olasılığı (1)

Suriye'ye ABD ve destekçileri tarafından yapılacak askeri müdahalenin **bölgesel savaşa yol açacağı** sıklıkla dile getirilen bir iddiadır. Bu iddia, müdahaleye karşı olanların geçmişte yaşanan benzer krizlerde de sıklıkla kullandıkları klişeleşmiş bir söylem midir? Yoksa sağlam dayanakları olan bir varsayım mıdır? Bu soruları bugünkü ve takip eden yazılarda yanıtlamaya çalışacağız. Öncelikle **bölgesel savaş** ile kastedilenin ne olduğuna yanıt arayalım.

Konumuz bağlamında **bölgesel savaş**; Suriye merkez alındığında Türkiye ve Irak dâhil komşularını, Mısır ve İran'ı, Körfez bölgesini ve Doğu Akdeniz'i kapsayan bir coğrafyada; bölge devletleri ile devlet dışı aktörlerin (Suriye'de Muhalefet, Lübnan'da Hizbullah vb) kapasitelerinin tamamı veya önemli bir kısmını kullanarak yürütülen çok aktörlü ve orta şiddette (düşük yoğunluklu çatışmadan daha şiddetli) silahlı çatışmalar bütünü olarak tanımlayabiliriz. Böyle bir savaşa, ABD (Belki Fransa ve diğer bir iki ülke) ve Rusya'nın siyasi, ekonomik ve askeri kapasitelerinin bir bölümüyle; Çin ve AB'nin bir grup ülkesinin ise siyasi ve ekonomik güçleriyle katılacaklarını varsayabiliriz.

Tarihsel süreçte üçüncü tarafların egemen devletlere karşı yaptıkları askeri müdahalelerin her zaman bölgesel savaşlara yol açtıklarını söylemek zordur. Son dönem müdahalelerinden Afganistan'ın 2001'de işgali bölgesel çatışmaya dönüşmedi. Oysa Afganistan etnik ve mezhepsel yapı olarak Suriye'den daha çok parçalıdır. Bölge ülkelerinin etnik fay hatları Afganistan'da düğümlenmiş gibidir. Afgan toplumunu oluşturan Özbekler, Türkmenler, Tacikler, Hazaralar ve Peştunların sınırların ötesine uzanan güçlü etnik ilişkileri var. Şii Hazaralar İran ile bağlantılı. Etnik gruplar içerisinde kabile ve boy bölünmeleri çok keskin. 1980'lerde Sovyet İşgali sonrası başta Pakistan ve İran olmak üzere komşu ülkelere beş milyona yakın insan göç etti. Bunların bir kısmı hala ülkelere dönemedi.

Yukarıda özetlen Afganistan'ın dinamikleri, Orta Asya ülkeleri, Pakistan, Hindistan, Rusya ve İran ile sıkı bir etkileşim halinde olmasına rağmen 2001'den günümüze devam eden ABD-NATO askeri müdahaleleri ve fiili işgal; zaman zaman komşular arasında gerginlikleri tırmandırmasının dışında bölgesel savaşa yol açmadığı gibi **sürdürülebilir istikrarsızlık** ya da **istikrarsız barış** olarak nitelendirilebilecek durumun hüküm sürmesini sağlamıştır. Bölgede 2001 öncesi de var olan Pakistan-Hindistan, İran-Pakistan, Çin-Hindistan gerginlikleri bu süreçte sıcak çatışmaya dönüşmemiştir.

ABD'nin Kosova olaylarında Sırp'lara karşı yaptığı askeri müdahaleyi de benzer şekilde değerlendirmek mümkündür. Bu müdahale ile Afganistan müdahalesi sonrası Orta Asya'da yaratılan **sürdürülebilir istikrarsızlığın** ötesine geçilerek **kırılgan bir istikrar** ortaya çıkmıştır.

Suriye'ye yapılacak askeri müdahalenin etkilerini yukarıdaki örneklerden ziyade Irak'a yapılan müdahale ve işgalin sonuçlarını inceleyerek değerlendirmek daha rasyoneldir. ABD'nin Irak işgalinin yarattığı ciddi sorunlar ve ödenen ağır bedeller hala devam ediyor. Irak'ta diğer iki örnekte olduğu gibi kırılgan da olsa sürdürülebilir bir güvenlik durumu yaratılamadı, **kronik kriz ülkesi** ortaya çıktı. Irak'ın işgal sürecinden; etnik ve mezhepsel gruplarla radikal İslami örgütler güçlenerek çıktılar. Körfez monarşilerinin etkili menzilleri Kuzey Afrika, Mısır ve Suriye'yi kapsayacak şekilde uzadı. 2003'deki işgalin yaklaşık sekiz yıl sonrasında Arap dünyasında başlayan ayaklanma, çatışma ve rejim değişikliklerinde, Saddam rejiminin yıkılmasıyla açığa çıkan yeni dinamiklerin ve fazlasıyla kırılganlaşan eski fay hatlarının etkilerinin olduğu yadsınamaz. Irak işgali, hemen sonrasında bölgesel bir savaşa yol açmamıştır, ancak bugün yaşananların fitilini ateşlemiştir.

Ortadoğu'nun Arap dünyası birçok yönüyle Orta Asya ve Balkanlardan farklıdır. En önemli farklılık, diğer iki bölgenin istikrarsızlıklara ve krizlere dayanaklılığından kaynaklanır. Orta Doğu'nun bu yazıda tartışılan bölgesi ise son 30 yılda; devam eden İsrail-Filistin çatışması dışında, İran-İrak, Irak-Kuveyt, ABD-İrak ve İsrail-Lübnan savaşları ile kronikleşmiş onlarca iç çatışmaya ve Arap baharı ile başlayan krizlere tanıklık etmiştir.

Dolayısıyla Suriye'ye yapılacak müdahale diğerlerinde farklı ancak Irak işgaline benzer sonuçlar çıkaracaktır. Suriye'den geçerek veya doğarak Lübnan, Mısır, Ürdün, Irak ve Türkiye'ye uzanan dinsel/mezhepsel fay hatları ile Türkiye, Irak ve İran'a uzanan etnik hatlarda biriken enerjinin birçok noktada herhangi bir zaman diliminde patlaması; uyuşmazlık/çatışma yönetimi ve çözümü kültürünün yerleşmediği, kriz yönetim mekanizmaları ile çok yönlü ve çok boyutlu diplomasinin yeşermediği bölgeyi kısa sürede yangın yerine dönüştürmesi olasılık dâhilindedir.

Ancak, içinde bulunduğumuz küresel ve bölgesel konjonktürde Suriye'ye askeri müdahalenin bölgesel bir çatışmaya dönüşmesi, bölgenin kendi dinamikleri kadar Rusya ve İran'ın tutumlarına da bağlıdır. **ABD'nin** tutumunun bu ikilinin yanına dâhil edilmemesinin nedeni, bu ülkenin rejim değişikliği ve işgali amaçlamayan sınırlı bir müdahaleyi tasarlaması ve **şu aşamada bölgesel savaş** ya da **yeniden paylaşım savaşı** düşünmemesidir. Bunun tartışılması ise ayrı bir yazı konusudur.

Suriye'nin ABD'nin sınırlı askeri müdahalesine kendi kapasitesi ile **verebileceği karşılık** temel olarak başta terörizm olmak üzere **asimetrik vasıtalarla dayanmak zorundadır**. Kimyasal silah kullanarak misilleme ancak son çare olarak rasyonel bir seçim olabilir. **Simetrik bir karşılık için Rusya ve İran'ın desteğine ihtiyacı vardır**.

Bölgesel bir savaş şu aşamada Rusya ve İran'ın işine gelmez. Rusya, son yıllarda ekonomik olarak kendini toparlamaya çalışıyor. Yakın çevresine (Kafkasya-Karadeniz Havzası, Orta Asya) çok önem veriyor. En zayıf olduğu bölgesi olan Kuzey Kafkasya ile baş etmekte zorlanıyor. ABD'nin Ortadoğu'da ve Afrika'da fazlasıyla meşgul olarak kendisinden uzakta olması işine geliyor. Bu nedenle ABD'nin sınırlı bir Suriye müdahalesine ellerini ovuşturması uzak bir olasılık değil.

İran ise nükleer program, uluslararası yaptırımlar ve iç sorunlar arasında sıkışmış durumda. Yeni devlet başkanı Batı'ya sıcak mesajlar veriyor. Bu ortamda, binlerce yıllık devlet geleneğine sahip olan, diplomasi ve uluslararası ilişkileri çok iyi yürüten, krizlere dayanıklı **İran'ın Esad nedeniyle bölgesel bir savaşa girmesi beklenmemelidir.**

Diğer taraftan her iki ülke de bölgesel savaşın maliyetini karşılayacak ekonomik kapasiteden yoksundur. Askeri olarak da ABD'nin teknolojik gücüyle mücadele edebilmeleri zordur. Dolayısıyla kazanamayacakları bir savaşa doğrudan veya dolaylı taraf olmak istemezler. Üstelik savaş sonunda başta Esad olmak üzere Arap dünyasındaki tüm müttefiklerini kaybedebilecekleri gibi bunların yerlerini dolduracak yapıların çıkarlarına hizmet edip etmeyeceklerinden de emin olamayacaklardır.

Buraya kadar yapılan analiz, ABD'nin Suriye'ye askeri müdahalesinin bölgesel savaşa yol açma olasılığının rasyonel açısından düşük olduğunu, ancak Ortadoğu'da fay hatlarında biriken enerji patlaması olasılığını, özellikle rasyonalite dışı davranışların gittikçe yaygınlaştığı bu dönemde hesaba katmak gerektiğini göstermektedir.

Böyle bir olasılığın gerçekleşmesi bölgesel çatışma/savaşın önünü açacaktır. Bu durumda da tartışılmaya değer iki seçenek; **kapsamlı ve sınırlı bölgesel savaştır.** Bir sonraki yazımızda iki seçeneği hayata geçirecek senaryolar analiz edilecektir.

